

Privilegiul din 1767 de conferire a unui sigííu propriu comitatului Tîrnava

Sigiliul se numără printre izvoarele care au conservat și transmis generațiilor mai noi simbolurile folosite de înaintași. Prin aceste simboluri s-au conservat de-a lungul veacurilor tradițiile poporului nostru, s-au evidențiat bogățiile sau specificul unor regiuni, s-au exprimat năzuințele pentru care au luptat strămoșii noștri. Izvor istoric de necontestat, sigiliul ilustrează deci, într-un mod specific, evenimente importante, conservă informații prețioase asupra istoriei unor regiuni, orașe, instituții sau persoane particulare, reprezentînd totodată cea mai sigură garanție a autenticității și integrității documentelor.

Legat de rolul juridic pe care l-a avut sigiliul de-a lungul timpului, trebuie să menționăm că folosirea acestuia constituia expresia unei situații juridice din care decurgeau drepturi. Astfel, necesitatea sigiliului propriu pentru o instituție sau persoană presupunea participarea acesteia la viața socială, economică sau politică, precum și interesul pentru conținutul documentelor pe care le emitea, pentru autenticitatea acestora, căci sigiliul, prin rolul său juridic, a contribuit la distingerea documentelor autentice de cele false.

Deși dreptul de sigiliu era general, principalii dețmători de sigilii au fost domnitorii, voievozii, principii, demnitarii laici și clericii, orașele, târgurile, județele și comitatele, instituțiile și așezămintele ecleziastice, breslele și corporațiile, comunele și satele.

Legat de dreptul de sigiliu, ne vom referi în continuare la un privilegiu¹ în limba latină, emis în anul 1767 de Maria Theresia, împărăteasa Austriei, și acordat comitatului Tîrnava. Menționăm că unitățile administrative din Transilvania au apărut în secolele XI—XIII, prin înlocuirea parțială a formelor de organizare proprii populației băștinașe cu instituții politico-administrative reprezentînd autonomii teritoriale de tip feudal.

Comitatul Tîrnava a fost unul dintre cele dintîi înființate în Transilvania. El este atestat documentar sub numele de „castrum Cuculiense”², la sfîrșitul secolului al XII-lea. Autenticitatea documentului este însă discutabilă.

Denumirea comitatului provine probabil de la riul Tîrnava, de unde și numele „castrum Cuculiense”, cu variantele Ki-Kellui, Kikellö, Küküllö³. Astfel, într-un document din anul 1281⁴ apare denumirea de „comitatus de Küküllu”, comitat ce cuprindea probabil regiunea celor două Tîrnave.

Informații mai numeroase referitoare la întinderea comitatului datează din secolul al XV-lea. În această perioadă, comitatul Tîrnava se

¹ Arh. St. Brașov, fond Primăria Brașov — seria Acte diverse — achiziții (Șandor E.), 1767, nr. 6 (sic).

² Ștefan Pascu, *Schiță istorică a județului Tîrnava Mare*, în vol. *Monografia județului Tîrnava Mare*, Sighișoara, 1943, p. 144.

³ Lucas, J. Marienburg, *Geographie des Grossfürstentum Stebenbürgen*, vol. II, Sibiu, 1813, p. 75.

⁴ Ștefan Pascu, *op. cit.*, p. 145.

învecina în partea de sud-vest cu comitatul Alba de Jos și Scaunul Sighișoara, la vest cu comitatul Alba de Sus, la est cu scaunul Odorhei iar la nord cu scaunul Mureș și comitatul Turda ⁵.

Organizarea administrativ-judecătorească a comitatului Tîrnava a fost asemănătoare cu a celorlalte comitate din Transilvania. Astfel, în fruntea comitatului era comitele suprem, alături de care funcționau adunarea generală și scaunele de judecată. Printre funcționari se numărau de asemenea viceoficialii (vicecomiți), perceptorii, notarii, doi comisari de stațiuni militare, satrapii (paznicii comitatului), conscriptorii, tabelarii, inspectorii și comisarii de magazine militare ⁶. Rezultă deci că, prin natura activității desfășurate, comitatul a constituit o principală instituție emitentă de documente.

În legătură cu sistemul de validare a acestor documente, trebuie să precizăm că în anul 1435 s-a emis o patentă, permițându-se folosirea la autentificarea actelor de comitat, a sigiliilor juzilor nobiliari. Treptat însă necesitatea de a se alcătui sigilii proprii fiecărui comitat devine tot mai stringentă.

Din punct de vedere evolutiv, compozițiile sigilare specifice comitatelor din Transilvania se împart în două etape, și anume: prima cuprinzînd secolele XI—XVII, iar a doua secolele XVIII—XIX. Ultima perioadă se caracterizează prin emiterea unui număr mare de documente, ca urmare a dezvoltării deosebite a activităților pe plan social-economic și politic. Se impunea deci recunoașterea sigiliilor comitatelor de către puterea centrală, aceste sigilii fiind denumite „peceți autentice”.

Tocmai din această a doua perioadă datează privilegiul la care ne referim și prin care Maria Theresia acordă comitatului Tîrnava un sigiliu propriu. Documentul este deosebit de frumos realizat, prezentînd interes nu numai din punct de vedere al conținutului, dar și din punct de vedere artistic. Ne vom opri în continuare atît asupra caracterelor interne, cît și asupra celor externe ale documentului.

În abordarea caracterelor interne ale privilegiului, vom stăruî în primul rînd asupra discursului diplomatic. Cercetarea acestuia ne permite să constatăm prezența următoarelor formule diplomatice: Invocația simbolică reprezentată de semnul crucii, plasat la mijloc, imediat sub marginea superioară a documentului. Intitulația, care cuprinde numele, titlul și calitatea emitentului, în cazul de față Maria Theresia, împărăteasă, regină, arhiducesă, princesă etc. Menționăm că sînt inserate toate posesiunile cetroanei habsburgice, cu titlatura specifică fiecăreia. Desigur, între acestea se află și Principatul Transilvaniei, această calitate dîndu-i dreptul Mariei Theresia de a emite actul.

Intitulația este o formulă importantă pentru cunoașterea numelui, titlului și calității emitentului, dar și pentru studierea jurisdicției titlularului, cu toate atribuțiile sale. Legat de aceasta, apare așa-numita formulă a devoțiunii „Dei gratia” (din mila lui Dumnezeu).

Adresa (sau beneficiarul) reiese indirect, este comitatul căruia i se conferă sigiliul. Prin notificație se aduce la cunoștință elaborarea documen-

⁵ Csánki Dezső, *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában* (Geografia istorică a Ungariei în timpul Huniazilor), Budapesta, 1913, p. 839.

⁶ *Îndrumător în Arhivele Statului judeful Mureș*, vol. I, București, 1984, f. 13.

tului. Formula tipică este : „dăm de știre și facem cunoscut prin conținutul celor de față tuturor cărora se cuvine” ...

Urmează apoi expunerea sau narația, prin care se explică motivele ce au determinat emiterea documentului. Din conținutul actului vedem că emiterea sa are la bază solicitarea din partea unității teritorial-administrative menționate și ca atare formula intervenției este : „pentru ca să fie o mai mare încredere în actele publice și pentru a se putea deosebi mai bine cele adevărate de cele false”.

Desigur, cea mai importantă parte a documentului este decizia sau hotărîrea, în cuprinsul acesteia formulîndu-se drepturile de care urmează să beneficieze posesorul actului. Astfel, pentru ca documentele emise să aibă o valabilitate unanim recunoscută, se dă dreptul comitatului de a folosi sigiliul public și autentic. Tot în această formulă se descrie înfățișarea acestui sigiliu rotund, avînd mărimea unei monede de o jumătate de florin : un scut piramidal de culoare roșie, în care s-au suprapus, în partea superioară și inferioară, două brîuri, simbolizînd probabil cele două riuri — Tîrnava Mare și Tîrnava Mică.

Între acestea, pe o brazdă de pămînt acoperită cu verdeață este reprezentat un grifon de aur, limbat și rampant, ținînd în gheara dreaptă un ciorchine de strugure de culoare naturală, cu o frunză verde, simbolizînd bogățiile acestui sol. Scutul este timbrat de o coroană deschisă de aur, formată din cinci fleuroane și bătută cu pietre prețioase. De o parte și de alta a scutului sînt lambrechini, roșu cu argintiu în dreapta, albastru cu auriu în stînga. În exergă, legenda în limba latină : + SIGILLUM COMITATUS DE KÜKÜLO 1767 (Sigiliul Comitatului Tîrnava 1767).

Cea de a doua latură a hotărîrii privește dreptul comitatului de a folosi de acum înainte ceara roșie la validarea actelor. Cum știm, folosirea cerii și a tușului roșu (ca și a soluției de aur) era un privilegiu al puterii centrale, reprezentînd ideea de suveranitate și independență. Instituțiile din Transilvania s-au bucurat de astfel de drepturi ca urmare a concesiunii acestora de către regalitatea maghiară, apoi de către Curtea de la Viena.

Conferirea sigiliului este rezultatul împrejurărilor arătate în expunere. Voința emitentului este exprimată pentru a exclude orice urmă de îndoială și pentru a se evidenția puterea sa printr-o înșirare de sinonime : „dandum, concedendum, idqueannuendum et indulgendum ease clementer duximus” sau : „indulgemus, annuimus, damus, concedimus et conferimus”.

Documentul cuprinde și clauzele derogative, foarte importante din punct de vedere arhivistic, întrucît se specifică faptul că actele emise de această instituție anterior acordării privilegiului de față își păstrează valabilitatea.

Formula coroborăției cuprinde modalitatea de validare a privilegiului : „și pentru credința scrisorii de față noi o întărim cu sigiliul mare al nostru”.

Și cu aceasta ajungem la protocolul final, care reprezintă ultima parte a discursului diplomatic, cuprinzînd, în cazul de față, semnele de validare a privilegiului, constînd în sigiliile și semnăturile autografe ale persoanelor care l-au emis și întocmit : Maria Theresia, comitele Carolus Breiner și Alexander Horvath.

Fig. 1. Privilegiul acordat de împărăteasa Maria Theresia comitatului Tîrnava—1767.

Din păcate, sigiliul cu care a fost validat acest document s-a pierdut. Din urmele rămase, rezultă că acesta a fost un sigiliu atirnat, desigur, cum se menționează în documente, este vorba de sigiliul mare, cel mai important din punct de vedere diplomatic.

Data actului cuprinde pe de o parte elementele cronologice, pe de alta indicarea localității. Cît privește data ca atare, aceasta este redată prin două modalități, respectiv prin milesim, lună și zi, ca și prin anul de domnie („in al 27-lea an de domnie al împărătesei Maria Theresia“). Locul de emiterie este Viena, capitala Imperiului habsburgic.

Fig. 2. Reprezentarea sigiliului acordat comitatului Tîrnava.

Referitor la caracterele externe ale privilegiului, menționăm că acesta este scris pe pergament, folosindu-se o grafie îngrijită care nu pune probleme deosebite de descifrare, ci mai mult de traducere, întrucît limba folosită este limba de cancelarie specifică evului mediu, greoaie și cu o topică ce nu respectă regulile latinei clasice.

Impresia estetică deosebită este produsă în primul rînd de imaginea sigiliului, plasată la începutul documentului. Sigiliul este pictat în culorile menționate în text, fiind încadrat într-un dreptunghi cu chenar auriu. Fundalul dreptunghiului reprezintă o cîmpie înverzită, cu pomi și cu câteva edificii în planul îndepărtat.

Documentul pe care îl prezentăm este, cum lesne se poate constata, un act solemn. Acest fapt este relevat și de modul în care s-au conturat unele părți ale formularului diplomatic. Astfel, primele cuvinte din intitulare — NOS MARIA THERESIA DEI — primele litere din următoarele cuvinte — GRATIA ROMANORUM IMPERATRIX GERMANIAE — precum și cuvintele REGINA, PRINCEPS TRANSYLVANIAE, sînt aurite, fapt ce amintește preeminența instituției emitente. O altă parte a cuvintelor din intitulare sînt scrise în roșu.

Primele cuvinte din intitulare sînt scrise cu majuscule, literele inițiale fiind bogat ornamentate. Pentru a sublinia destinatarul, locul de

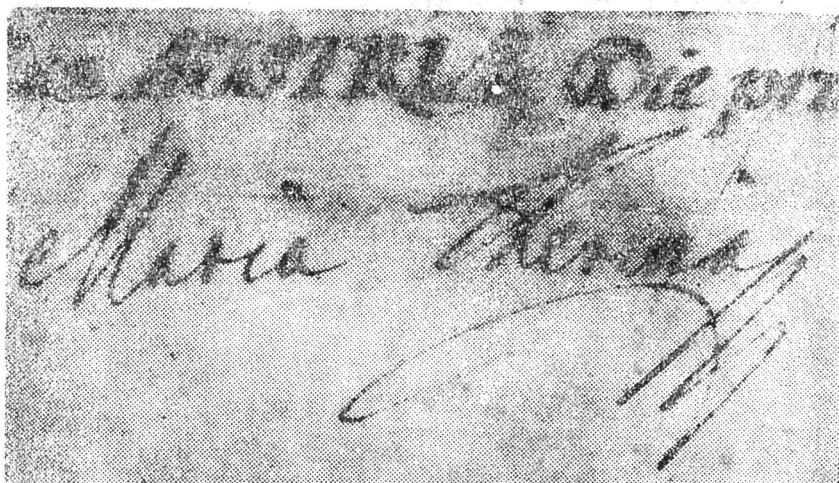

Fig. 3. Semnătura împărătesei Maria Theresia,

emitere a documentului, precum și anul de domnie a emitentului, sînt de asemenea folosite majuscule.

Toate aceste elemente contribuie la sporirea valorii acestui privilegiu, care, pe lângă valoarea artistică, prezintă și o valoare documentar-istorică deosebită, fiind, se pare, inedit.

MONICA CINCU

1767 aprilie 1, Viena. Privilegiul împărătesei Maria Theresia prin care acordă comitatului Tirnava dreptul de a avea sigiliu propriu.

Nos Maria Theresia Dei Gratia Romanorum Imperatrix Germaniae Hungariae Bohemiae Dalmatiae Croatiae Sclavoniaeque Regina, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae-Mediolani, Styriae, Carinthiae, Carnioliae, Mantuae, Parmae, et Piacentiae, Limburgiae, Luxemburgiae, Geldriae, Wirtembergae, superioris et inferioris Silesiae, Princeps Sveviae, et Transylvaniae, Marchio Sacri Romani Imperii Burgoviae, Moraviae, superioris, et inferioris Lusatae, Comes Habsburgi, Flandriae, Tyrolis, Ferretis-Kyburgi, Goritiae, Gradiscae, Arthesiae, et Siculorum, Comes Namurci, Domina Marchiae Sclavonicae, Portus Naonis, Salinarum, et Mechliniae, etc. Lotharingiae, et Barri Dux, Magna Dux Hetruriae etc etc, Memoriae commenda-

damus tenore Praesentium significantes, quibus expedit universis: Quod cum Nos clementissimam nostram in Regnorum, ac Provinciarum nostrum Regimine curam, et sollicitudinem eo etiam dirigamus, ut pro majori publicorum actuum fide, magisque dignoscenda verorum a falsis qualitate omnes praecautiones, et salutaria habeantur instituta: Hinc ad demissam fidelium Nostrorum Universitatis Magnatum, et Nobilium Comitatus nostri in haereditario Nobis Transsylvaniae Principatu de Küküllö Majestati nostrae factam supplicationem tanto libentius eorum(m) precibus benigne detulimus, quod eundem Comitatum proprium suum Sigillum publicum, et authenticum non habere, sed aliter usum fuisse informemur: Nos

proinde iisdem Supplicantibus, adeoque ipsi Comitatu praedicto de Kükülö, ex speciali Gratia nostra Caesareo, Regioque Principali, deque potestatis Nostrae Plenitudine infra descriptum Sigillum pro ejusdem proprio, publico, et authentico Sigillo, in magnitudine unius mediü Floreni Privilegialiter dandum, concedendum, conferendum, idque annuendum, et indulgendum esse clementer duximus, ut idem Comitatus isthoc Sigillum, tanquam suum proprium, publicum, et authenticum habere, et asservare, eodemque in signatione omnium, et quorumlibet suorum Actorum, et Expeditionum, publico nomine, vel testimonio exarandorum, aut de jure et consuetudine extradari solitorum, inque conficiendis Literis, et literalibus Instrumentis, tam Judicialibus, quam extra judicialibus, instar aliorum memorati Principatus nostri Transsilvaniae Comitatum, Sediumque Siculicallum, et cera rubra a modo in posterum futuris semper temporibus uti, et potiri possit, ac valeat. Cujus quidem Sigilli arma seu insignia sequentia existent: Scutum videlicet Militare erectum, pyramidale, rubricoloris, in quo duo Fluvii ejusdem nominis Kükülö dicti, a quo Comitatus iste traxit appellationem, parallele positi, Comitatum hunc trans, et praeterfluentes visuntur, pone cujus utpote inferioris fluvii ripam, super cespide viridi, Gryphus aureus, in posteriores pedes erectus, dextri pedis falcibus botrum naturali colore et foliis viridibus depictum Symbolam soli eos ubertim proferentis designantem, teneus conspicitur; Scutum contigit Diadema aureum, gemmis pretiosis adornatum, hinc caeruleis, et aureis, illic vero rubris, et argenteis lemniscis venuste defluentibus; Ipsum vero Sigillum ambit Epigraphe: Sigillum Comitatus de Kükülö Anno 1767 collatum Quemadmodum haec iuncta in principio, seu capite praesentium Literarum nostrarum pictoris edocta manu, et artificio, propriis, et genuinis suis coloribus depicta, ob oculos intuentium lucidius posita sunt. Annuentes et ex certa scientia Nostra, animoque deliberato decerentes, ut praescriptum istud Sigillum memorati Comitatus de Kükülö a Nobis modo praedeclarato, concessum, et collatum, pro illius publico, et authentico Sigillo ab omnibus, et singulis habeatur: et reputetur, ac in omnibus, et quibuslibet ejusdem Comitatus Actis, et Expeditionibus publico nomine, vel testimonio exaratis, aut de jure, et consuetudine extradari solitis, inque confectis Literis et Literalibus instrumentis tam Judicialibus, quam Extrajudicialibus ejusdem Sigilli munimen ac signati, ea tamen, qua fieri debet, et potest, authenticitate facti plenam fidem, et eam, quae hujusmodi publicis et authenticis Sigilli de jure, et consuetudine competit, authentiam soliat. Ne autem quo rumlibet Actorum, et Expeditionum, ac Literalium instrumentorum ante hac aliter factorum, et exaratorum intuitu difficultates oriri possint, ad praevertendas illas benigne volumus, resolvimus, et jubemus, ut omnia, et singula ejusdem Comitatus Acta, Expeditiones et literalia Instrumenta, quae hactenus alio sub Sigillo, vel pro eorum qualitate, nullo essent confecta, dummodo alias rite, et legitime confecta, exarata, et emanata sint cujuscunque tandem illa nominis, et speciei existant, ab omnibus pro virgoris, et validis agnoscantur: In posterum vero expedienda, exaranda, et emananda isthoc praedeclarato publico, et authentico Sigillo signentur, et muniantur, pro ut indulgemus, annuimus, damus, concedimus, et conferimus nec non volumus, resolvimus, decernimus, et jubemus. Harum nostrarum Majoris Aulici Sigilli nostri, impendentis munimine roboratarum vigore, et testimonio Literarum mediante. Datum in Civitate nostra Vienna Austriae: Die prima Mensis Aprilis, Anno Domini Millesimo Septingentesimo Sexagesimo, Septimo, Regnorum vero Nostrarum Vigesimo Septimo.

Maria Theresia

Carolus Comes Brelner,

Alexander Horvath,

Pe verso :

Praesentes Sacratissimae Suae Majestatis Regio Apostolicae et Caesareo Principalis, super Publico Incliti Comitatus de Küküllö Sigillo, Tempore Supremi Ejusdem Incl(iti) Co(mi)t(a)tus Comitiss Excellentissimi D(omini) D(omini) Dionysii. Comitiss Banffj Lib(eri) Baronis de Lozsoncz Sacri Romani Imperii Equitis, Camerarii, et Status Intimi Act(ualis) Int(imi) Consiliarii Titt(ulis) etc. Clementer Indultae L(itte)rae Collationales Occasione Confluxus D(ominorum) D(ominorum) Magnatum et Nobilium, Seu Sedis Marchalis, P(rae)fat(i) Incl(iti) Co(mi)t(a)tus de Küküllö die 26 Aprilis A(nno) 1768 celebratae, per prae fatam Suam Excellentiam Ab Excelso Gubernio Allatae Exhibitae, Lectar, solenniter publicatae, ab omnibus cum immortal(i) in suam Majestatem, Sacratissimam Gratitude acceptatae et

Extrad(atae) per Ordinar(ium)
I(ncliti) Co(mi)t(a)tus et Tabulae Notarium

Josephum de Harsany

Arh. St. Braşov, fond Primăria Braşov — seria Acte diverse — achiziţii (Şandor E.), 1767, nr. 6 (sic). Original.

Traducere :

Noi Maria Therezia, din mila lui Dumnezeu, împărat roman și regină a Germaniei, Ungariei, Boemiei, Dalmației, Croației, Sloveniei, arhiduce de Austria, duce de Burgundia, Brabantia, Milan, Stiria, Carintia, Carniola, Mantua, Parma și Piacentia, Lemberg, Luxemburg, Gelderland, Wirtemberg, Silezia superioară și inferioară, principe de Suevia și Transilvania, maregraf al Sfântului Imperiu roman, Burgaului, Moraviei, Lusației superioare și inferioare, comite de Habsburg, Flandra, Tirol, Ferretis, Kiburg, Göritz, Gradisca, Artois și comite al secuilor, Namurului, stăpina mării slavone, Portului Nao, Salinei și Mellnei etc., duce de Lotharingia și Barri, mare duce de Etruria etc etc. Dăm de știre și facem cunoscut prin conținutul celor de față tuturor cărora se cuvine că noi îndreptăm grija noastră plină de bunăvoință întru ocîrmuirea țării și a provinciilor noastre într-acolo ca să fie o mai mare încredere în actele publice și pentru a se putea deosebi mai bine, cele adevărate de cele false și pentru ca toate tratatele să fie de neatacat. De aceea, la rugămîntea supusă a credincioșilor noștri și a nobililor din comitatul nostru Tîrnava din Principatul Transilvaniei, făcută Maiestății noastre — fiindcă am fost informați că acest comitat nu are un sigiliu al lui propriu și autentic, ci s-a procedat altfel — am hotărît să dăm, să acordăm și să conferim, ba chiar am dat, am acordat și am conferit un sigiliu propriu descris mai jos, de mărimea unei monede de o jumătate de florin, pentru ca acest comitat să aibă acest sigiliu al său public și autentic și să se folosească de acesta în validarea tuturor și fiecăruia din documentele sale, emise în mod public, după lege și după obicei și la confecționarea tuturor privilegiilor și scrisorilor, atît celor judecătorești și civile, la fel ca în toate comitatele și scauțele secuiești din susnumitul nostru principat al Transilvaniei și de acum înainte, în toate timpurile viitoare să se poată folosi sigiliul din ceară roșie. Însemnele acestui sigiliu sînt următoarele : un scut militar ridicat, piramidal de culoare roșie, în care se văd curgînd două rîuri ale acestui comitat, numite Tîrnava, de la care acesta își trage numele, (rîuri) așezate paralel peste comitat; lingă acestea pe malul rîului de jos, pe o brazdă de pămînt acoperită cu verdeață se vede un grifon de aur ridicat pe picioarele posterioare, ținînd în ghearele din dreapta un stragure de culoare naturală cu frunzele verzi desemnînd simbolul bogățiilor acestui sol. Scutul este timbrat de o coroană de aur bățută cu pietre prețioase împodobită cu lambrechini care se revărsă, de o parte de culoare albastră și auriu și de cealaltă roșie și argintiu. Acest sigiliu este înconjurat de legendă : Sigiliul Comitatului Tîrnava, anul 1767. Și ca să poată fi văzute mai clar în fața ochilor, toate aceste au fost pictate în culori naturale de mina pricepută a unui pietor, la începutul prezentului privilegiu. Am îngăduit din buna știință noastră și după o chibzuință îndelungată ca sus descrisul sigiliu să fie folosit în toate actele publice ale sus numitului comitat Tîrnava; în toate și fiecare din actele comitatului, emise ca mărturie după drept și după obișnuință, în toate actele judecătorești și nejudicătorești poate și trebuie folosită puterea acestui sigiliu pentru a da autenticitate și deplină credință, prin acest sigiliu autentic. Vrem ca pentru a nu se rîi greutăți, actele emise înainte acordării acestui sigiliu să nu se schimbe, toate și fiecare scrisoare (act public) emise pînă acum sub un alt sigiliu, dar emise corect și legitim să fie considerate de toți valide. Însă de acum înainte tot ce se emite și se întocmește cu titlul de act public vor fi semnate și întărite cu sigiliu autentic și pentru acesta noi acordăm, îngăduim, dăm și conferim, ba chiar poruncim să fie folosit acesta. Și pentru credința scrisorii de față noi o întărim cu sigiliul mare al nostru. Dat în cetatea noastră Viena, a Austriei, în prima zi a lunii aprilie, anul Domnului una mie șapte sute șaiszeci și șapte. În al douăzeci și șaptelea an al domniei noastre.